

УДК 347.627.4(477)

ВИЗНАННЯ ОДНОСТАТЕВИХ ШЛЮБІВ В УКРАЇНІ: БУТИ ЧИ НЕ БУТИ?

Данилова І.О.

Одеський національний морський університет

У статті розглядаються актуальні питання законодавчого врегулювання інституту цивільного партнерства, що призведе до зміни принципів цивільного законодавства, ускладнить цивільні та сімейні правовідносини. Легалізація одностатевих шлюбів означатиме також врегулювання питань майнових та немайнових прав осіб, правоволодіння та отримання майна у спадок, утримання одного партнера іншим, конституційне право не свідчити проти свого партнера, що вказує на необхідність внесення змін до Конституції України, Сімейного Кодексу України, Цивільного Кодексу України, Цивільного процесуального Кодексу України, Кримінального процесуального Кодексу України, інших нормативно-правових актів, які регулюють сімейні правовідносини.

Ключові слова: права людини, цивільні та сімейні правовідносини, інститут цивільного партнерства, одностатевий шлюб, релігія, мораль.

Постановка проблеми. Початок ХХІ ст. відзначився науковими досягненнями у сфері медицини, техніки, комп'ютерних технологій, в яких реалізувалися потенціал і бажання людини. Завдяки цьому розширилися можливості людини, які надають їй альтернативу у виборі поведінки. Це пов'язано із започаткуванням нового покоління прав людини, що є логічним процесом постійного розвитку суб'єктивних прав особи. Сьогодні в наукових колах вже обговорюються проблеми зародження четвертого покоління прав людини, що стосуються зміни статі, трансплантації органів, клонування, використання віртуальної реальності, одностатевих шлюбів, штучного запліднення, евтаназії, вільної від дитини сім'ї та незалежного від державного втручання життя за релігійними, моральними поглядами. І ця проблематика є надзвичайно актуальною, зважаючи на те, що більшість цих проблем виходить за межі норм релігії і моралі, законодавчого регулювання, а наука не може передбачити, як реалізація

цих можливостей особи позначиться на майбутньому поколінні людей [1, с. 101].

На зародження нового покоління прав людини звертає увагу і церква. На Х Всесвітньому Руському Народному Соборі, висловлюючи позицію церкви щодо концепції прав людини, митрополит Смоленський і Калінінградський, а на цей час Патріарх Московський і всієї Русі Кирило вказував, що останніми роками спостерігаються такі тенденції у сфері прав людини, які віруючі оцінюють, щонайменше, як подвійні. З одного боку, права людини служать благу і сприяють боротьбі зі зловживаннями, приниженнями особи, злом, що мають місце в суспільстві. Однак, з другого боку, концепцією прав людини приховують брехню, образи релігійних і національних цінностей. Кирило відзначив і те, що до комплексу прав та свобод людини поступово інтегруються ідеї, які суперечать не лише християнським, а й традиційним моральним уявленням про людину. Останнє викликає особливе занепокоєння, оскільки за правами людини ховається та сила держави, яка

може примушувати людину грішити, співчувати або потурати гріху через банальний конформізм. Зокрема, у зв'язку з цим Кирило згадав наругу над святинями, аборті, гомосексуалізм, евтаназію. На його переконання, концепція прав людини захищає ці явища як невідчужуване право особи на самостійний вибір у житті, при цьому така етична автономія повністю суперечить нормам слов'янської цивілізації. Саме це дозволяє Церкві втручатися з критикою, якщо ідея прав людини «виходить із суто політичної сфери у сферу питань життя й долі людей» [2].

Юридична наука також вказує, що для формування права необхідна наявність ядра моральності у структурі правовідносин. І. Покровський зазначав, що ставиться на нове підґрунтя охорона прав особи, отримує визнання право на індивідуальність, право на захист конкретних особливостей людської особистості [3, с. 78]. За словами С. Алексєєва, права людини виявилися саме тим соціальним началом, яке покликане визначити високий правовий статус індивіда, автономної особистості, що не поступається положенням державі як суверену – носієві політичної влади [4, с. 511]. Отже, розвиток прав людини зумовлений духовними, моральними потребами особи, які ґрунтуються на її індивідуальності. Тому безперечно формувати нове покоління прав людини необхідно в напрямі визнання високого статусу особи, що наділена найвищою цінністю – свободою. Проте, чи має держава визнати свавільне ставлення особи до своїх бажань як проявів свободи, прикриваючись повагою до людини, а не обмежити державний механізм моральністю і насичувати нею правову норму для встановлення моральних тенденцій розвитку суспільства?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблематики законодавчого врегулювання інституту цивільного партнерства присвячені праці М. Абдулієвої, О. Аврамової, С. Алексєєва, В. Басіка, М. Богуславського, Л. Глухарєвої, О. Жидкової, Т. Кириченка, Р. Кравченка, О. Лобашової, П. Рабіновича, та ін.

Мета статті. Головною метою даної статті є дослідження окремих проблемних питань, пов'язаних з правовим регулюванням одностатевих шлюбів за законодавством України, зокрема, із з'ясуванням доцільності закріплення в правових нормах одностатевих шлюбів.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні Україна постала перед дилемою запровадження інституту цивільного партнерства – визнання одностатевих шлюбів і можливості народження чи то усиновлення такими партнерами дітей. Адже наша країна – одна з небагатьох європейських держав, в яких на конституційному рівні заборонено укладання одностатевих шлюбів, хоча вона й стала першою пострадянською державою, де на законодавчому рівні було декриміналізовано гомосексуальність, а з 1996 року навіть легалізовано операції зі зміни статі. Відповідно поняття «одностатевий шлюб» як розширене уявлення про сімейний союз, на котрий мають поширюватися ті ж права й обов'язки, що й на традиційні шлюби між чоловіками й жінками, потребує щонайменше усвідомлення й розуміння в нашому суспільстві.

Вперше поняття шлюбу запропонував римський юрист Модестин, який вказував, що шлюб – це

союз чоловіка та дружини, спільність усього життя, єднання Божого та людського права [5, с. 129]. В дореволюційній літературі це поняття трактував О. Загорівський, який зазначав, що шлюбом є внормований правом довічний ставевий союз чоловіка та жінки [6, с. 56]. Погоджуємось з С. Голод, який розширює поняття шлюбу в історичному ракурсі: «Шлюб, за визначенням, це історично різномірні механізми соціального регулювання (табу, звичай, традиція, релігія, право, моральність) сексуальних стосунків між чоловіком і жінкою, що спрямоване на підтримання безперервності життя» [7, с. 86]. Проте у процесі демократизації суспільства в законодавстві низки європейських країн легітимізовано одностатеві шлюби, а в лютому 1994 року Європарламент прийняв резолюцію, в якій закликалося не чинити перепон гомосексуальним шлюбом з можливістю виховувати в такому шлюбі дітей. Разом з тим, перший законопроект у світі про реєстроване партнерство було ухвалено в Данії у 1989 році, коли й було зареєстровано перший одностатевий шлюб.

Одностатевий шлюб – це співжиття гомосексуальної пари. У багатьох країнах Заходу (Данія, Норвегія, Швеція, Гренландія, Ісландія, Нідерланди, Франція, Бельгія, Німеччина, Фінляндія, Люксембург, Нова Зеландія, Великобританія і Північна Ірландія, Чехія, Швейцарія), а також деяких регіонах країн Північної і Південної Америки одностатеві пари можуть укладати шлюб. Деякі церкви також визнають гомосексуальний шлюб (наприклад Шведська єпископальна церква). У відповідних національних мовах і законодавчих актах використовується те ж саме слово, що перекладається українською мовою як шлюб; укладення такого союзу породжує схожі зі шлюбом юридичні наслідки. Утім, зрозуміло, що з наведених положень є низка природних винятків, оскільки в такому союзі не може бути спільних біологічних дітей (але можуть бути прийомні) [8, с. 208].

У більшості країн, у тому числі і в Україні, одностатеві шлюби не визнаються і не реєструються. Так, відповідно до ст. 51 Конституції України шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка. Це конституційне положення відтворено й у Сімейному кодексі України: «Шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований в органі державної реєстрації актів цивільного стану» (ст. 21 СКУ). Отже, робимо висновок про те, що національне законодавство забороняє укладання одностатевих шлюбів, а також й усиновлення дітей особами однієї статі, шлюб яких по суті є незаконним.

Більше того, законодавче врегулювання інституту цивільного партнерства призведе до зміни принципів цивільного законодавства, що зайве ускладнить цивільні та сімейні правовідносини (слід буде змінити слова «чоловік» і «дружина» на «чоловік1» і «чоловік2», «дружина1» і «дружина2», «батько» і «матір» – «батько1» і «батько2», «матір1» і «матір2»). Легалізація одностатевих шлюбів означатиме також врегулювання питань майнових та немайнових прав осіб, правоволодіння та отримання майна у спадок, утримання одного партнера іншим, конституційне право не свідчити проти свого партнера, що вказує на необхідність внесення змін до Конституції України, Сімейного Кодексу України, Цивільного Кодексу

су України, Цивільного процесуального Кодексу України, Кримінального процесуального Кодексу України, інших нормативно-правових актів, які регулюють сімейні правовідносини.

Але чи співзвучно це з менталітетом, світоглядом, свідомістю, релігією українського народу? Чи не стане прийняття відповідного закону початком пропаганди гомосексуалізму? Оскільки спрацює психологічна властивість людини: якщо це вже не заборонено, то слід спробувати. Чи не призведе це до звуження значення держави як організації суспільства; втрати моральних особливостей слов'янської цивілізації як окремого своєрідного світового явища; законодавчого закріплення розриву між релігійною, моральною і правовою нормами, що може спричинити правовий нігілізм?

В. Магун здійснив дослідження ціннісних орієнтацій населення України в порівнянні з жителями європейських країн та виявив величезні відмінності цінностей між ними [9, с. 22].

Реалії такі, що українське суспільство вкрай нетолерантно ставиться до одностатевих стосунків. Опитування, проведене серед інтернет-аудиторії вказує, що 42% проголосувавших не підтримують ідею легалізації гомосексуальних шлюбів в Україні, а ще 39% взагалі вважають необхідним прийняття закону про заборону пропаганди гомосексуалізму. Також, згідно опитування, проведеного Pew Global Attitude Project, 80% громадян України виступають проти будь-яких сексуальних стосунків між людьми одної статі. «Неприйняття гомосексуальних стосунків культурними традиціями українців, що історично склалися», – пояснює О. Байдарова [10]. В той час як прихильники одностатевих шлюбів вважають, що реєстрація – це юридична дія, яка не повинна залежати від релігійних норм, а право та закон повинні слідувати за потребами суспільства. Особливо зважаючи на те, що кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості (ст. 23 Конституції України).

У сфері шлюбно-сімейного законодавства, як правило, відсутня міжнародна уніфікація матеріально-правових норм, тут, як стверджує М. Богуславський, «безраздельно господствуют коллизионные нормы, они отсылают к праву отдельных государств». Так, наприклад, штат Нью-Йорк дозволяє одностатеві шлюби, а штат Каліфорнія прямо забороняє їх на рівні Конституції. За твердженням М. Богуславського, «для семейного права, как ни для какой другой области правового регулирования, характерны весьма существенные различия между правовыми системами различных государств» [11, с. 474]. А. Саїдов справедливо підкреслює, що зближення і тісна взаємодія правових систем аж ніяк не означає втрату самобутності, особливостей, традицій, властивих кожній із них, оскільки посилення на «самобутність», «традиції», «особливий шлях» не можуть виправдати такий стан права країни, коли воно виявляється нижче основних світових юридичних стандартів, досягнутих людством до ХХІ ст. В якості прикладу вчений наводить право Європейського союзу, що знаходиться в процесі гармонізації та уніфікації [12]. Адаже інститут

шлюбу формувався у кожній країні з урахуванням конкретних історичних, релігійних, політичних чинників, на нього часто впливали й міжнародні воєнні, соціальні та економічні потрясіння. Тому розробники законопроектів, науковці і суспільство загалом не мають забувають про проблему різного сприйняття тих чи інших соціальних явищ з точки зору моральних засад суспільства.

2008 року Європейський суд з прав людини наголосив, що гомосексуальність не може бути причиною відмови в усиновленні. Згодом 2009 року парламент Великої Британії ухвалив закон, згідно з яким свідоцтво про народження не містить спеціальних граф «батько» й «мати», якщо дитина народилася в одностатевому шлюбі, – другий з «подружжя», котрий не є біологічним батьком/матір'ю дитини, у цьому разі має право на усиновлення дитини свого співмешканця, й до того ж це право не має бути дискриміноване в офіційних документах навіть на лексичному рівні. 2011 року Державний департамент США узагалі запропонував відмовитися від документування понять «батько» й «мати», замінивши їх на «гуманніші» Parent № 1 та Parent № 2. В українській мові іменник «батьки» в однині не вживається, тому найбільш адекватним, певно що, був би варіант використання поняття «один із подружжя», закріпленого в Цивільному кодексі України.

Заслугове у увагу регулювання відносин щодо усиновлення та виховання дітей одностатевими парами. 17 травня 1990 року Генеральна асамблея Всесвітньої організації охорони здоров'я вилучила гомосексуальність із списку психічних захворювань, тому фактично подальша сексуальна орієнтація дитини, котра виховується в одностатевій сім'ї, залежить винятково від внутрішньосімейного виховання й установлених міжособистісних стосунків.

Однак психологія одностатевих стосунків може зводитися як до можливості надання дитині права вибору, так і до пропагування повторення такої поведінки дитиною. Варіант надання права остаточного рішення самій дитині, якщо остання досягла необхідного віку (переважно 14 років) та рівня розвитку, коли самостійно спроможна вирішити, погоджуватися чи ні на роль «члена одностатєвої сім'ї», вважаємо, не можна розглядати, адже саме у цей період в організмі дитини відбувається психоемоційне становлення, утверджується і проявляється сексуальна орієнтація та закладаються основоположні суспільно-етичні норми.

Висновки і пропозиції. На думку представників Інституту соціології Національної академії наук України, законодавчі ініціативи легалізувати нетрадиційні союзи навряд чи найближчим часом будуть схвалені суспільством, оскільки 72% українців негативно ставляться до представників сексуальних меншин [8, с. 207]. І справді, зміцнення устоїв сім'ї, шлюбно-сімейних відносин тісно пов'язане з оновленням нашого суспільства, духовним відродженням української нації, державотворенням, економічним і духовним поступом України, тому для того, щоб з'ясувати деякі питання стосовно одностатєвих шлюбів та можливості їх законодавчого врегулювання, легалізації в Україні, слід звернутися не лише до зарубіжного досвіду, але й до власної історії, культури, ментальності.

Список літератури:

1. Аврамова О., Жидкова О. Четверте покоління прав людини: постановка проблеми / О. Аврамова, О. Жидкова // Право України. – 2010. – № 2. – С. 101–107.
2. Електронний ресурс – Режим доступу: <http://www.mospat.ru/index.php?page=30688>
3. Покровский И. А. Основные проблемы гражданского права. – 3-е изд., стереотип. – М., 2001. – 354 с.
4. Алексеев С. С. Восхождение к праву. Поиски и решения. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., 2002. – 608 с.
5. Орач Є. М., Тищик Б. Й. – Основи римського приватного права: Навчальний посібник / Є. М. Орач, Б. Й. Тищик. – Львів: Ред.-вид. відділ Львів. ун-ту, 2000. – 238 с.
6. Лобашова О. Є. Особливості ціннісних орієнтацій подружжя залежно від типу шлюбу // Вісник психології і соціальної педагогіки – 2010. – № 3. – 54–58 с.
7. Голод С. И. Семья и брак: историко-социологический анализ / Голод С. И. – СПб: ТООТК «Петрополис», 1998. – 272 с.
8. Кириченко Т. С. Одностатеві шлюби: міф чи реальність? / Т. С. / Кириченко // Право і безпека. – 2012. – № 5. – С. 207–210.
9. Магун В. Життєнні цінності населення України: сравнение с 23 другими европейскими странами. Ст. первая / В. С. Магун, М. Г. Руднев // Вестн. обществен. мнения: Данные. Анализ. Дискуссии. – 2007. – Т. 89, № 3. – С. 21–34.
10. 80% українців проти однополых браков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://flot2017.com/posts/new/80_ukraincev_protiv_odnopolih_brakov_lgbtstatistika_bez_vydelenija_armii_i_flota
11. Богуславский М. М. Международное частное право / М. М. Богуславский. – М., 2009. – 474 с.
12. Саидов А. Х. Сравнительное правоведение. М., 2005. – 422 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://advoNat-bel.ru/articles/formation_of_the_institute_of_marriage_in_russia.html

Данилова И.А.

Одесский национальный морской университет

ПРИЗНАНИЕ ОДНОПОЛЫХ БРАКОВ В УКРАИНЕ: БЫТЬ ИЛИ НЕ БЫТЬ?**Аннотация**

В статье рассматриваются актуальные вопросы законодательного урегулирования института гражданского партнерства, что повлечет изменение принципов гражданского законодательства, усложнит гражданские и семейные правоотношения. Легализация однополых браков в Украине будет означать также урегулирование вопросов имущественных и неимущественных прав лиц, право собственности и право наследования, содержание одного партнера другим, конституционное право не свидетельствовать против своего партнера, что означает необходимость внесения изменений в Конституцию Украины, Семейный Кодекс Украины, Гражданский Кодекс Украины, Гражданский Процессуальный Кодекс Украины, другие нормативно-правовые акты, регулирующие семейные правоотношения.

Ключевые слова: права человека, гражданские и семейные правоотношения, институт гражданского партнерства, однополый брак, религия, мораль.

Danilova I.O.

Odessa National Maritime University

RECOGNITION OF SAME-SEX MARRIAGE IN UKRAINE: TO BE OR NOT TO BE?**Summary**

The article discusses topical issues of the legislative settlement of the institution of civil partnership, which will entail a change in the principles of civil legislation, complicate civil and family legal relations. The legalization of same-sex marriages in Ukraine will also mean the settlement of issues of property and non-property rights of individuals, the right of ownership and the right to inherit the content of one partner to another, the constitutional right not to testify against one's partner, which means the need to amend the Constitution of Ukraine, the Family Code of Ukraine, the Civil Code of Ukraine, the Civil Procedural Code of Ukraine, and other legal acts regulating family legal relations.

Keywords: human rights, civil and family legal relations, the institution of civil partnership, same-sex marriage, religion, morals.